

steeg ook niet in de oorlogsjaren, hetgeen de mogelijke stelling dat de vermindering van sepot tot vermeerdering van dubieuze zaken leidde ondermijnt.

Nog belangrijker echter — en hier zitten Eggens en ik weer op één lijn — is dat de Eerste Wereldoorlog voor een aanzienlijk deel zijn eigen criminaliteit produceerde. Het percentage oorlogscrisisdelicten steeg van 37,6 in 1915 naar 68 in 1916 en stond rond de 60 in de twee volgende jaren. Oorlogscriminaliteit betrof vooral smokkelen naar Duitsland en overtreding van de distributiewetten. Gedurende de oorlog verbood de overheid de uitvoer van steeds meer goederen, uit vrees voor maatregelen van de Entente. Door de blokkade van Duitsland en de concentratie van de Duitse economie op de behoeften van het leger heerste daar een schaarste aan consumptiegoederen. De gevolgen waren grote prijsverschillen aan beide kanten van de grens en een lucrativiteit van de smokkel uit Nederland. Noodzakelijkerwijs betekent het enorme aandeel van de oorlogscrisisdelicten dat de percentages van de overige drie groepen daalden, en bij de gewelds- en gezagsdelicten — met of zonder sepot meegeteld — ook de absolute aantallen. Terecht veronderstelt Eggens dat het vervolgingsbeleid hier de belangrijkste verklarende factor vormt. Niet de reële criminaliteit daalde maar de aandacht van de opsporende en justitiële instanties verschoof. Onder de vermogensdelicten in het onderzochte deel van Drenthe lag het absolute aantal tijdens de oorlog iets hoger dan ervoor, maar alleen vanwege een grote piek in 1918. We zien hier overigens een parallel met België: in een nog ongepubliceerde studie stelden Rousseaux en anderen vast dat het machtsvacuüm in 1918-1919 een herleving van klassiek banditisme bracht.

Ook de hoofdstukken over bijvoorbeeld de geweldsmisdrijven en het daderprofiel bevatten veel helder gebrachte en goed verwerkte informatie. Tevens worden de straffen uitvoerig geanalyseerd. Dit proefschrift vormt een verrijking van de historiografie over de misdaad in Nederland.

P. C. Spierenburg

R. Schuurmsma, *Vergeefs onzijdig. Nederlands neutraliteit 1919-1940* (Utrecht: Matrijs, 2005, 224 blz., ISBN 90 5345 271 0).

In 2000 publiceerde Rolf Schuurmsma het omvangrijke werk *Jaren van opgang. Nederland 1900-1930*, een ambitieuze poging om de binnenlandse en buitenlandse politiek, de cultuur en de economie van het Nederland van de eerste drie decennia van de twintigste eeuw te beschrijven en analyseren. Verwacht mocht worden dat Schuurmsma zich na de voltooiing van dat boek zou hebben gewaagd aan een vervolg, getiteld *Jaren van crisis. Nederland 1930-1940*. Dat is echter (nog?) niet het geval. In het onderhavige werk beperkt de auteur zich tot het behandelen van de Nederlandse buitenlandse politiek van de jaren dertig, zij het dat hij een brede definitie van dat begrip hanteert. Zo komen ook de handelspolitiek, het defensiebeleid en de invloed van binnenlandspolitieke ontwikkelingen op het buitenlands beleid aan de orde.

Het gangbare beeld van de vooroorlogse buitenlandse politiek werd lange tijd sterk beïnvloed door het uiterst kritische oordeel dat De Jong hierover velde in het eerste deel van *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. De Jong schetste in dat boek het beeld van een pacifistisch georiënteerde natie, die werd geleid door conservatieve, verstarde en wereldvreemde politici. Gezagsdragers als Colijn en De Geer waren volgens hem blind voor de dreiging die van het Derde Rijk uitging. In plaats van de militaire en mentale weerbaarheid van het Nederlandse volk te vergroten, voerden zij een even naïeve als lafhartige neutraliteitspolitiek. De laatste jaren hebben diverse historici kanttekeningen geplaatst bij het requisitoir van De Jong. De teneur van de meer recente literatuur luidt dat er in feite weinig reële alternatieven waren voor de neutraliteitspolitiek, en dat alleen al deze realiteit noopt tot een minder streng oordeel. Schuursma lijkt het daar in grote lijnen wel mee eens te zijn. Nederland was een klein en militair zwak land, de Volkenbond faalde in zijn streven een nieuwe wereldorde te scheppen en Engeland en Frankrijk konden geen doeltreffend antwoord vinden op Hitlers politiek van de voldongen feiten. Schuursma vindt het dan ook wel begrijpelijk dat Nederland zich vanaf ongeveer 1936 op het eigen erf terugtrok, in de hoop dat het — net als tijdens de Eerste Wereldoorlog — gespaard zou blijven voor het naderende onheil.

Kritischer is Schuursma over de handelspolitiek die Nederland in de late jaren dertig voerde. Hij deelt het oordeel van de historicus Van Roon dat het land in die periode teveel in Duits vaarwater geraakte. Anderzijds geeft Schuursma toe dat Nederland ook op economisch gebied over weinig manoeuvreerruimte beschikte. Het land werd als traditionele vrijhandelsnatie zwaar getroffen door de protectionistische tendensen van de jaren dertig. In die omstandigheden geloofden veel politici en ondernemers dat iedere bereidwillige handelspartner die zich aandiende meegenomen was, ook al ging het hier om het Duitsland van Hitler. Bovendien reageerde Engeland uiterst terughoudend op voorzichtige pogingen van Colijn om de handelspolitieke banden aan te halen. Dit versterkte de positie van voorstanders van nauwe economische relaties met Duitsland als minister van economische zaken Verschuur en diens rechterhand Hirschfeld.

Schuursma kraakt de hardste noten in het hoofdstuk waarin hij de vooroorlogse defensiepolitiek behandelt. Deze politiek was volgens hem gegrondvest op een grote misvatting, namelijk dat de vesting Holland het wel enkele weken tegen Duitse agressie zou kunnen uithouden, zodat Engeland en Frankrijk genoeg tijd zouden hebben om Nederland te hulp te komen. Politici en legertop hielden in de ogen van Schuursma echter onvoldoende rekening met de introductie van modern wapentuig als de tank en de bommenwerper. Verder toont Schuursma zich — net als De Jong — uiterst kritisch over de mentaliteit die in het vooroorlogse Nederland heerste. Hij meent dat veel Nederlanders een vergaande naïviteit aan de dag legden bij hun beoordeling van internationale ontwikkelingen. De Geer was volgens Schuursma lang niet de enige die zijn vaderland beschouwde als een 'lichttoren in een duistere wereld.' Zelfs de Duitse inval en de bezetting die daarop volgde leidden niet tot een scherper inzicht in de ware aard van het nazisme. Nadat zij de aanvankelijke schrik over de dramatische gebeurtenissen van mei 1940 te boven waren gekomen, bleven de meeste Nederlanders volharden in hun neutralistische sentimenten. Alleen de regering in ballingschap begon langzamerhand door

te krijgen dat het oude streven naar neutraliteit in de nieuwe omstandigheden volslagen achterhaald was.

Al met al heeft Schuursma een handzaam, vlot geschreven en dus nuttig overzicht van de neutraliteitspolitiek geproduceerd. Het boek steunt vrijwel geheel op het inmiddels omvangrijke corpus aan literatuur over het vooroorlogse Nederland. Er worden dus weinig nieuwe inzichten geboden, maar die pretentie heeft Schuursma ook niet. Voornaamste minpunt van het boek is dat een vergelijking met het buitenlands beleid van landen als België, Zweden, Denemarken en Zwitserland op zijn plaats zou zijn geweest. Voor het overige valt te hopen dat Schuursma's overzichtswerk door middel van bijvoorbeeld een Engelse vertaling ook zijn weg naar een buitenlands academisch publiek zal vinden.

Remco van Diepen

L. van de Haterd, *Om hart en vurigheid. Over schrijvers en kunstenaars van tijdschrift en uitgeverij De Gemeenschap 1925-1941* (Haarlem: In de Knipscheer, 2004, 352 blz., € 29,50, ISBN 90 6265 566 1).

De Gemeenschap blijft boeien. Na enkele monografieën, reeksen artikelen, gedeelten in overzichtswerken en ongepubliceerde teksten (werkstukken; scripties) heeft Lex van de Haterd aanleiding gevonden de initiatieven van de betreffende katholieke en andere jongeren opnieuw onder de loep te nemen. De schrijver, neerlandicus van opleiding, is dilettant in de eigenlijke, positieve betekenis van het woord: ongegeneerd liefhebber, volijverig speurder, enthousiasmerend schrijver — en hier en daar een tikkeltje te kritisch tegenover de *professionals*. Waar hij vooral van houdt wordt uit de opbouw van zijn boek al snel duidelijk. Het zijn de kunsthistorische aspecten aan dit blad van zijn voorkeur die hem al jarenlang hebben geboeid en beziggehouden en die, zo leest men in het Voorwoord, al tot een hele stapel artikelen in *Boekenpost*, tijdschrift voor boeken en prenten, hebben geleid. Het betreft eenentwintig portretten van medewerkers die, in een dikke tweehonderd pagina's neergeschreven, de hoofdmoot van dit boek vormen. Slechts zes ervan gaan over literatoren (en dan nog de bekende reeks: Van Duinkerken, Engelman, Coolen, Marsman, Helman en Kuyle), de rest over vijftien architecten en beeldend kunstenaars. Uitgebreid en gedetailleerd wordt er ingegaan op hun illustraties, omslagen, vignetten, typografie en boekverzorging. Een veel kleiner eerste deel, ongeveer vijftig pagina's lang, is gewijd aan een meer algemeen beeld van het tijdschrift en de uitgeverij die ermee verbonden was. Alleen al dit laatste verdient aparte vermelding. De schrijver heeft niet minder dan 143 uitgaven van uitgeverij De Gemeenschap geïdentificeerd en de titels als fondslijst achterin zijn boek opgenomen. Nooit heeft iemand ook maar een notie gehad van de omvang van die Gemeenschapsactiviteiten.

Het eerste algemene gedeelte bevat, eerlijk gezegd, niet veel nieuws, of het zou de uiteenzetting in de vierde paragraaf moeten zijn. Daarin geeft Van de Haterd een soort receptiegeschiedenis van het tijdschrift, maar dan beperkt tot literatuur- en kunsthistorische handboeken en overzichten. Ruiter en Smulders die enkele jaren geleden

te krijgen dat het oude streven naar neutraliteit in de nieuwe omstandigheden volslagen achterhaald was.

Al met al heeft Schuursma een handzaam, vlot geschreven en dus nuttig overzicht van de neutraliteitspolitiek geproduceerd. Het boek steunt vrijwel geheel op het inmiddels omvangrijke corpus aan literatuur over het vooroorlogse Nederland. Er worden dus weinig nieuwe inzichten geboden, maar die pretentie heeft Schuursma ook niet. Voornaamste minpunt van het boek is dat een vergelijking met het buitenlands beleid van landen als België, Zweden, Denemarken en Zwitserland op zijn plaats zou zijn geweest. Voor het overige valt te hopen dat Schuursma's overzichtswerk door middel van bijvoorbeeld een Engelse vertaling ook zijn weg naar een buitenlands academisch publiek zal vinden.

Remco van Diepen

L. van de Haterd, *Om hart en vurigheid. Over schrijvers en kunstenaars van tijdschrift en uitgeverij De Gemeenschap 1925-1941* (Haarlem: In de Knipscheer, 2004, 352 blz., € 29,50, ISBN 90 6265 566 1).

De Gemeenschap blijft boeien. Na enkele monografieën, reeksen artikelen, gedeelten in overzichtswerken en ongepubliceerde teksten (werkstukken; scripties) heeft Lex van de Haterd aanleiding gevonden de initiatieven van de betreffende katholieke en andere jongeren opnieuw onder de loep te nemen. De schrijver, neerlandicus van opleiding, is dilettant in de eigenlijke, positieve betekenis van het woord: ongegeneerd liefhebber, volijverig speurder, enthousiasmerend schrijver — en hier en daar een tikkeltje te kritisch tegenover de *professionals*. Waar hij vooral van houdt wordt uit de opbouw van zijn boek al snel duidelijk. Het zijn de kunsthistorische aspecten aan dit blad van zijn voorkeur die hem al jarenlang hebben geboeid en beziggehouden en die, zo leest men in het Voorwoord, al tot een hele stapel artikelen in *Boekenpost*, tijdschrift voor boeken en prenten, hebben geleid. Het betreft eenentwintig portretten van medewerkers die, in een dikke tweehonderd pagina's neergeschreven, de hoofdmoot van dit boek vormen. Slechts zes ervan gaan over literatoren (en dan nog de bekende reeks: Van Duinkerken, Engelman, Coolen, Marsman, Helman en Kuyle), de rest over vijftien architecten en beeldend kunstenaars. Uitgebreid en gedetailleerd wordt er ingegaan op hun illustraties, omslagen, vignetten, typografie en boekverzorging. Een veel kleiner eerste deel, ongeveer vijftig pagina's lang, is gewijd aan een meer algemeen beeld van het tijdschrift en de uitgeverij die ermee verbonden was. Alleen al dit laatste verdient aparte vermelding. De schrijver heeft niet minder dan 143 uitgaven van uitgeverij De Gemeenschap geïdentificeerd en de titels als fondslijst achterin zijn boek opgenomen. Nooit heeft iemand ook maar een notie gehad van de omvang van die Gemeenschapsactiviteiten.

Het eerste algemene gedeelte bevat, eerlijk gezegd, niet veel nieuws, of het zou de uiteenzetting in de vierde paragraaf moeten zijn. Daarin geeft Van de Haterd een soort receptiegeschiedenis van het tijdschrift, maar dan beperkt tot literatuur- en kunsthistorische handboeken en overzichten. Ruiter en Smulders die enkele jaren geleden